

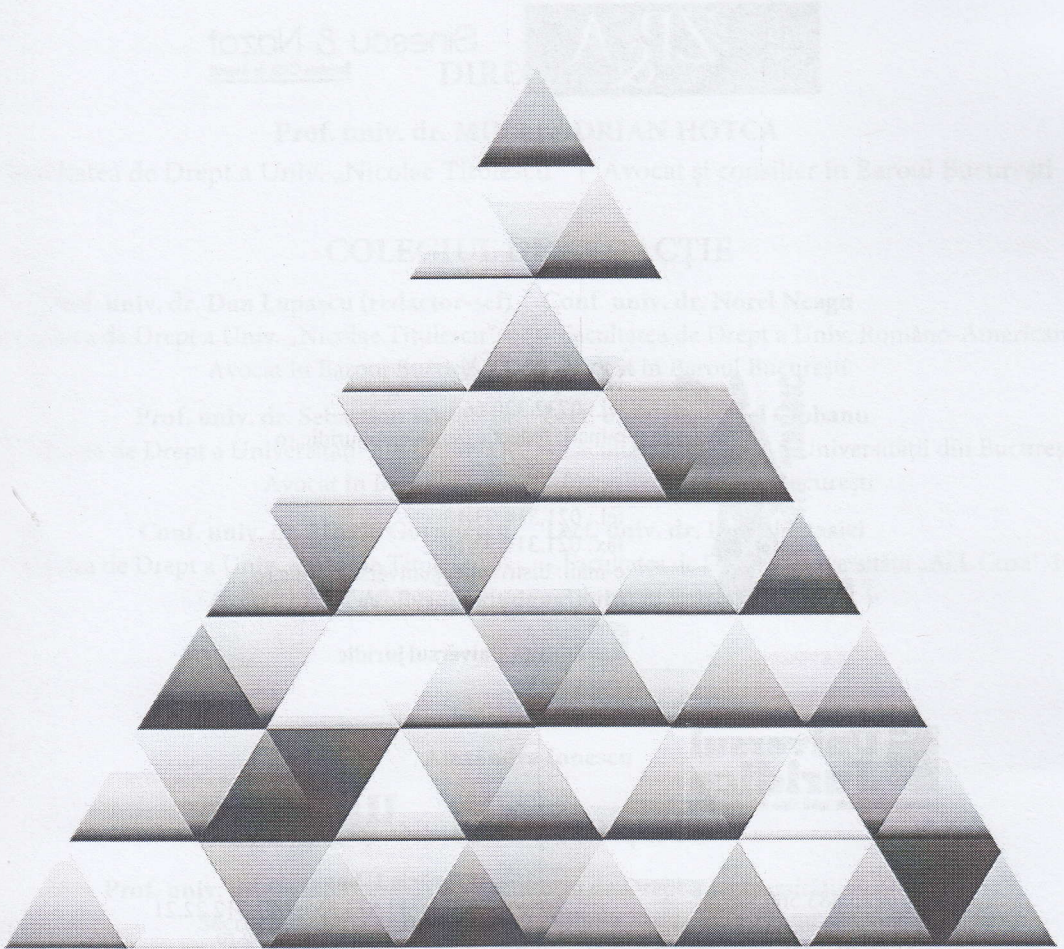
Libris

Respect pentru oameni și cărți

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PENAL AL AFACERILOR

1 | IANUARIE-IUNIE 2018

APARIȚIE SEMESTRIALĂ

ISSN: 2061-7733

UNIVERSUL JURIDIC

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PENAL AL AFACERILOR

DIRECTOR

Prof. univ. dr. MIHAI ADRIAN HOTCA

Facultatea de Drept a Univ. „Nicolae Titulescu” • Avocat și consilier în Baroul București

COLEGIUL DE REDACȚIE

Prof. univ. dr. Dan Lupașcu (redactor-șef)

Facultatea de Drept a Univ. „Nicolae Titulescu” •
Avocat în Baroul București •

Conf. univ. dr. Norel Neagu

• Facultatea de Drept a Univ. Româno-Americane
• Avocat în Baroul București

Prof. univ. dr. Sebastian Rădulețu

Facultatea de Drept a Universității din Craiova •
Avocat în Baroul Dolj •

Lect. univ. dr. Aurel Ciobanu

• Facultatea de Drept a Universității din București
• Consilier în Baroul București

Conf. univ. dr. Mirela Gorunescu

Facultatea de Drept a Univ. „Nicolae Titulescu” •
Avocat în Baroul București •

Lect. univ. dr. Daniel Atasiei

• Facultatea de Drept a Universității „Al.I. Cuza”, Iași
• Avocat în Baroul Iași

REDACTOR

Alexandra Ionescu

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Prof. univ. dr. Ovidiu Predescu • Facultatea de Drept a Universității Ecologice
Secretar general al Academiei de Științe Juridice din România

Prof. univ. dr. Viorel Pașca • Facultatea de Drept a Universității de Vest

Prof. univ. dr. Gheorghită Mateuț • Facultatea de Drept a Universității Babeș-Bolyai

Prof. univ. dr. Mircea Damaschin • Facultatea de Drept a Universității „Nicolae Titulescu”
Avocat în Baroul București

Conf. univ. dr. Petruț Ciobanu • Facultatea de Drept a Universității din București
Vicepreședinte al UNBR, prodecan al Baroului București

cuprins

Abrevieri..... 7

1. Editorial

MIHAI ADRIAN HOTCA: Ce este dreptul penal al afacerilor?.....11

2. Noutăți legislative

AUGUSTIN ZĂBRĂUȚANU: Noutăți legislative.....25

3. Doctrină de actualitate

MIRELA GORUNESCU: Unele particularități ale infracțiunii de delapidare comise în domeniul bancar.....39

NOREL NEAGU: Fraudarea bugetului Uniunii Europene și evaziunea fiscală în materie de TVA – politică penală națională versus politică penală europeană.....47

ADRIAN STAN: Considerații cu privire la proporționalitatea sancțiunilor penale. Limitele controlului Curții Constituționale.

Cazul contrabandei în formă agravată.....65

MIRCEA URSUȚA: Dezincriminare și decontravenționalizare. Aspecte de drept material și procesual. Incidența în afaceri.....91

4. Practică judiciară

MIHAI ADRIAN HOTCA: 1. Decizia nr. 16/2016 – completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală.....101

2. Decizia nr. 23/2017 – completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală.....109

ANTONIU OBANCIA: Acuzație de constituire de grup infracțional organizat, evaziune fiscală, delapidare, spălare de bani. Achitare în baza art. 16 alin. (1) lit. a) C. pr. pen. Expertiza judiciară nu se poate pronunța pe realitatea sau fictivitatea

operațiunilor comerciale, ci această apreciere trebuie să rezulte din analiza celorlalte mijloace de probă.....116

5. Jurisprudența CEDO și CJUE

NOREL NEAGU: Noțiunea de „proceduri penale” în cauza privind pe Łukasz Marcin Bonda (cauza C-489/10).....121

Noțiunea de „proceduri penale” în cauza privind pe Hans Åkerberg Fransson (cauza C-617/10).....129

Noțiunea de „proceduri penale” în cauza privind pe Luca Menci (cauza C-524/15).....137

6. Interviu specialistului

Procuror Elena Hach.....150

7. Recenzii, evenimente juridice, varia

MIHAI ADRIAN HOTCA: Recenzie.....167

Ce este dreptul penal al afacerilor?

*Prof. univ. dr. Mihai Adrian Hotca**

Universitatea „Nicolae Titulescu”

Consilier în Baroul București

Abstract

The term Criminal business law is frequently used in the legal and economic domain, but it still does not have a unanimously agreed subject-matter. Several possibilities lay out before the expert, of which the main are that Criminal business law is a branch of law, a sub-branch of criminal law or a pluri-disciplinary domain.

In this article, we will examine the legal nature of Criminal business law and will try to establish the scope, step that we deem important from both a theoretical and practical standpoint.

Keywords: Criminal law; Criminal business law; branch of law; sub-branch of law; legal institution; criminality; business man; white collar criminality

* mihaihotca@gmail.com.

Rezumat

Expresia „dreptul penal al afacerilor” este frecvent utilizată în mediul juridic și în cel economic, dar încă nu are un obiect general agreat. În fața specialistului se aștern mai multe posibilități, dintre care principalele ar fi că dreptul penal al afacerilor este o ramură de drept, este o subramură a dreptului penal sau este o materie pluridisciplinară.

În cadrul acestui articol vom analiza natura juridică a dreptului penal al afacerilor și vom încerca stabilirea domeniului de cuprindere, demers pe care îl considerăm important atât din perspectivă teoretică, cât și din punct de vedere practic.

Cuvinte-cheie: drept penal; drept penal al afacerilor; ramură de drept; subramură de drept; instituție de drept; criminalitate; om de afaceri; criminalitatea gulerelor albe

1. Introducere

În mediile juridic, economic și politic sunt folosite expresii precum: *dreptul penal al afacerilor; infraționalitatea economico-financiară, criminalitatea afacerilor; criminalitatea economico-financiară; dreptul penal al întreprinzătorului; dreptul penal al omului de afaceri; criminalitatea gulerelor albe etc.*

Dintre toate expresiile de mai sus, prin care cei care le utilizează doresc să aibă în vedere infrațiunile comise în câmpul economic, deși rămâne în continuare controversată sub mai multe aspecte¹, expresia *drept penal al afacerilor* este cea mai întâlnită în comunicarea specifică domeniului economic (între întreprinzători)², în general, și a juriștilor sau economiștilor, în special³.

Deși la prima vedere ar putea fi considerată o întrebare simplă, iar după unii chiar ridicolă, totuși o adresăm: *Dreptul penal al afacerilor este mit sau adevăr?* Chestiunea este una foarte serioasă, fiind ridicată și discutată încă de la finele secolului trecut, în special în Franța⁴, iar în anii 2000 a început să fie analizată și în

¹ Pentru un articol care abordează chestiunea naturii dreptului penal al afacerilor, a se vedea M.-K. Guiu, *Considerații privind dreptul penal al afacerilor*, în *Dreptul* nr. 11/2005, p. 205.

² Îi avem în vedere atât pe profesioniști, cât și pe cei care sunt implicați în actul de decizie economică. Evident că dreptul penal al afacerilor prezintă un interes și în ceea ce privește persoanele care desfășoară activități de control managerial, fiscal sau contabil al activității economice (membri în consilii de supraveghere, auditori, agenți de integritate, cenzori etc.).

³ Spre exemplu, anumite forme de exercitare a profesiei de avocat oferă servicii juridice în domeniul dreptului penal al afacerilor.

⁴ A se vedea, de pildă, M. Véron, *Droit pénal des affaires*, Ed. Dalloz, Paris, 1999, p. 1, apud O. Predescu, *Dreptul penal al afacerilor*, Ed. Continent XXI, București, 2000, p. 17.

Respect pentru oameni și cărți

doctrina de specialitate din țara noastră. Menționăm, în acest sens, prima lucrare din doctrina autohtonă, dedicată materiei dreptului penal al afacerilor, scrisă de domnul prof. univ. dr. Ovidiu Predescu, în chiar debutul secolului al XXI-lea (anul 2000)⁵.

Nu încapе îndoială că toate cele trei categorii profesionale despre care am făcut vorbire – *oamenii de afaceri, juriștii și economiștii* – trebuie să cunoască, în funcție de particularitățile domeniului economic în care activează, de la caz la caz, normele juridice ce intră în alcătuirea dreptului penal al afacerilor.

Fiecărui om de afaceri (întreprinzător) îi este, dacă nu necesar, cel puțin util să posede un minimum de informații referitoare la normele juridice penale aplicabile domeniului afacerilor. Îndrăznim să spunem că deținerea unor cunoștințe specifice legislației penale aplicabile materiei afacerilor este chiar esențială pentru persoanele care conduc întreprinderi sau care sunt implicate la diferite niveluri în activitatea economică, fie în actul decizional, fie în cel de supraveghere sau control, deoarece există riscul ca activitatea pe care o derulează aceștia să intre în coliziune cu legislația penală. Persoanele care investesc resurse în afaceri, chiar dacă la momentul inițierii investiției nu au fost, în timpul implementării acesteia ar trebui să fie preocupate atât de cunoașterea realităților economice specifice domeniului în care activează sau a contextului economic general, cât și de cunoașterea reglementărilor privind evaziunea fiscală, contrabanda, spălarea banilor, corupția în afaceri, criminalitatea „gulerelor albe”, concurența neloială, răspunderea penală a companiilor etc.

Suntem de părere că o parte dintre multiplele cauze penale în care au fost implicați oameni de afaceri nu ar fi existat dacă aceștia erau mai informați despre legislația penală incidentă în câmpul afacerilor. Se spune că antreprenorul, deși își asumă riscuri mari, câștigurile lui sunt pe măsura riscurilor asumate și, în plus, acesta se bucură de libertate mai mare decât simplii salariați. Pot fi adevărate ambele susțineri, dar nu sunt sigure (*ante factum*), ci doar posibile. *Post factum* totul pare simplu, însă până să apară rezultatele pozitive scontate este un drum lung, pavat cu multe obstacole, cu renunțări la facilitățile sociale și cu stresul generat de sabia lui Damocles deasupra capului. Contrar opiniei generale, potrivit căreia, de regulă, sunt bogați, cei mai mulți întreprinzători nu au o situație materială foarte bună, explicația fiind aceea că au investit în afacere tot ceea ce au acumulat sau poate chiar mai mult, au luat credite și sunt încă datori sau poate că

⁵ Lucrarea este citată în cadrul notei de subsol precedente.

au eșuat, din cauze mai mult sau mai puțin imputabile, și au pierdut totul. Într-adevăr, din păcate, sunt antreprenori care investesc, dar fără să aibă succes, întrucât pot apărea diverși factori, dintre care unii au caracter obiectiv, iar alții au caracter subiectiv⁶.

Așa cum am anunțat încă de la început, în cadrul acestui articol dorim să conturăm particularitățile grupului normelor penale relevante în domeniul afacerilor și să stabilim sfera acestora, care în doctrina de specialitate sunt denumite de majoritatea autorilor prin expresia Dreptul penal al afacerilor. Însă, înainte de realizarea acestui obiectiv, se impune definirea noțiunilor relevante, care constituie premisele necesare pentru demersul anunțat.

2. Definirea unor termeni sau expresii ce prezintă interes pentru conturarea domeniului dreptului penal al afacerilor

2.1. Dreptul penal

Sintagma „**drept penal**”, în sensul său cel mai frecvent și foarte simplu definită, înseamnă **totalitatea normelor** (dispozițiilor, prevederilor) **penale**⁷.

Mai dezvoltat spus, dreptul penal este **ramura**⁸ (parte a) **subsistemului dreptului public**⁹ ce cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile de apărare socială esențiale (fundamentale), născute ca urmare a **incriminării și săvârșirii faptelor ce constituie infracțiuni, în scopul protecției societății, prin prevenirea infracțiunilor și tragerea la răspundere penală a celor care nu se conformează**¹⁰.

⁶ Pentru dezvoltări ale rolului întreprinzătorului în societate, a se vedea M.A. Hotca, *Viața prin ochii unui avocat*, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 146.

⁷ În sens juridic, expresia *drept penal* are mai multe accepțiuni (drept pozitiv substanțial sau material, știință etc.).

⁸ Din punct de vedere obiectiv (pozitiv, substanțial), dreptul este un sistem ce cuprinde mai multe ramuri, precum dreptul constituțional, dreptul civil, dreptul muncii, dreptul administrativ, dreptul penal etc.

⁹ Dreptul este, de regulă, clasificat în două subdiviziuni, respectiv: dreptul public, din care face parte dreptul penal, dreptul constituțional etc., și dreptul privat, categorie în care intră dreptul civil, dreptul proprietății intelectuale ș.a.

¹⁰ Prof. C. Bulai și prof. B.N. Bulai definesc dreptul penal ca fiind „acea ramură a dreptului public, formată din ansamblul normelor juridice care reglementează relațiile de apărare socială prin incriminarea ca infracțiuni, sub sancțiuni specifice denumite pedepse, a faptelor periculoase pentru valorile sociale, în scopul apărării acestor valori, fie prin prevenirea infracțiunilor, fie prin

Definiția dreptului penal relevă următoarele **elemente** ale acesteia¹¹:

- dreptul penal este o **ramură a dreptului (subsistemului) public**, deoarece, în cazul raporturilor penale de conformare, statul este implicat prin impunerea conduitei ce rezultă din normele de incriminare, iar în cazul normelor de conflict, statul intervine prin aplicarea sancțiunilor celor care săvârșesc infracțiuni;

- dreptul penal este un **ansamblu (unitar) de norme juridice** care, alături de normele aparținând celorlalte ramuri de drept, reprezintă o **componentă a dreptului public și, implicit, a sistemului dreptului românesc**, ceea ce înseamnă că este o **parte** a acestui sistem;

- relațiile sociale reglementate de normele dreptului penal sunt **relații de apărare socială esențiale (fundamentale)**. Aceste relații sociale sunt esențiale pentru că ele se nasc în jurul celor mai importante valori sociale (de pildă, viața persoanei, libertatea persoanei, securitatea națională etc.);

- dreptul penal **descrie (incriminează) faptele** ce constituie infracțiuni și **sancțiunile** corespunzătoare acestora. Destinatarii trebuie să cunoască atât infracțiunile, cât și consecințele comiterii lor. Și alte ramuri de drept reglementează relații de apărare socială (de exemplu, dreptul contravențional), dar faptele ilicite din alte ramuri sau subramuri de drept poartă alte denumiri. (spre exemplu, faptele ilicite din domeniul dreptului contravențional se numesc contravenții);

- dreptul penal are ca scop **protecția societății împotriva infractorilor**, prin prevenirea săvârșirii de către aceștia a infracțiunilor și prin sancționarea celor care nu se conformează preceptelor normelor de incriminare.

aplicarea pedepsei persoanelor care le săvârșesc” (C. Bulai, B.N. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 7). În mod asemănător este definit dreptul penal pozitiv și de prof. C. Mitrache, în C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 22. A se vedea și L.V. Lefterache, *Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 12. Prof. Fl. Streteanu și D. Nițu, parafrazând o decizie a CEDO – potrivit căreia presa este „câinele de pază al democrației” –, afirmă că: „dreptul penal își asumă rolul de «câine de pază» al ordinii sociale, revenindu-i misiunea apărării valorilor fundamentale ale vieții în societate” (Fl. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 10). În dicționarul juridic penal, dreptul penal este definit ca fiind: „totalitatea normelor juridice ce reglementează reprimarea faptelor care, din cauza pericolului pe care îl prezintă pentru orânduirea socială și de stat, precum și pentru ordinea de drept, constituie infracțiuni” (G. Antoniu, C. Bulai, Gh. Chivulescu, *Dicționar juridic penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 101).

¹¹ A se vedea M.A. Hotca, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 8 și urm.